

In de beperking

DIK WOLFSON, emeritus hoogleraar aan de Erasmus Universiteit Rotterdam

Wie deze kabinetsformatie tot een goed einde brengt, toont zich een meester. De meeste politieke partijen mogen de ombuigingsdoelstelling van 29 miljard euro dan serieus genomen hebben, de weg daarheen kronkelde van volksverlakkerij en faalangst. Mijn hoop is dat een nationale bovenmeester de orde in de klas zal herstellen. De Kam heeft in de ESB van 28 mei al laten zien dat die welhaast magische 29 miljard euro een zeer voorlopige raming is. Een reden te meer om de formatie te concentreren op vier structurele knelpunten in de allocatie van middelen en mensen die een duurzaam herstel in de weg staan: het wonen, de oudedagsvoorziening, de zorg, en de bestuurlijke drukte. Concentreer een akkoord daar dan op, en maak tempo. Laat de frustraties van een roept-u-maar-campagne niet een hele zomer gisten. Verras ons. Durf een grens te stellen aan de duur van de formatie, zoals de Duitse grondwet dat doet, en de Britten dat onlangs deden. Verschaf het kabinet gezag door partijen te dwingen binnen een paar weken over de eigen schaduw te stappen met houdbare oplossingen voor de genoemde kernpunten. Zo herwint de politiek geloofwaardigheid. Als de kop eraf is, en er procedureafspraken zijn over de aanpak van de rest, is de basis gelegd voor vier jaar stabiliteit, en die heb je echt nodig om de weg naar herstel zeker te stellen.

Het wonen

De ambtelijke heroverwegingswerkgroep berekent dat het wonen de schatkist 25 miljard euro per jaar kost. Dat zijn vijftien miljard euro aan hypotheekrenteaftrek en nog eens tien miljard euro aan lage huren in de corporatiesector en scheidwonen van mensen met een inmiddels goed inkomen die daar lekker blijven zitten en zo de huurbijdragen voor smallere beurzen opjagen. Er is, met de ogen stijf dicht, een gat in de begroting geslagen dat bijna zo groot is als de hele ombuigingsdoelstelling van 29 miljard euro. Goed besteed geld? Welnee, gekkenwerk. De renteaftrek is de grootste rondpompoperatie ooit en heeft er sterk toe bijgedragen dat de huizenprijzen, gecorrigeerd voor inflatie, de afgelopen dertig jaar maar liefst verviervoudigd zijn. Leuk voor wie er op tijd bij was, maar geen wonder dat starters niet meer kunnen kopen, of alleen met een aflossingsvrije hypotheek met maximale renteaftrek, waarbij ze geen cent sparen. Dat is op zichzelf al onverantwoord, nu de pensioenen zozeer onder druk staan. Zo zien we dat de rechterzijde van het politieke spectrum niet alleen de woningmarkt op slot zet, maar ook nog eens een groot generatieprobleem schept. Anderzijds wordt de keus tussen kopen of huren verstoord door het sociale huurbeleid en een fiscaal monstroom als de overdrachtsbelasting. Uit cijfers van het Centaal Fonds Volkshuisvesting blijkt dat de vermogenspositie van veel corporaties hen in staat stelt

substantieel en over de hele breedte onder de markwaarde te verhuren. Dat zijn dan weer leuke dingen in linkse ogen, hoewel niet noodzakelijk voor linkse mensen, gelet op het stemgedrag in corporatiewijken. Ook dat soort generieke subsidies kunnen we ons niet meer permitteren. Sommige corporaties verdedigen scheidwonen met het argument dat je daarmee koopkracht in de wijk brengt, andere bouwen daartoe ook voor de verkoop en weer andere mengen wijken door samenwerking met projectontwikkelaars. Dat laatste kan ook doorgaan als Brussel moeilijk blijft doen over commerciële activiteiten van corporaties. Kortom, het wonen moet op de schop, en niet zo'n beetje ook. De Commissie Sociaal-Economische Deskundigen van de SER en de ambtelijke werkgroep Wonen hebben daar heldere voorstellen voor gedaan die hier worden samengevat en van commentaar worden voorzien. De grondgedachten zijn om de neutraliteit te bevorderen in de keuze tussen kopen of huren en de hypotheekrenteaftrek gefaseerd te beperken. Verder moeten huurwaardeforfait en overdrachtsbelasting geleidelijk plaats maken voor een bezitsbelasting voor iedereen, waarmee de onbenutte verdien capaciteit van corporaties wordt aangeboord en afgeroomd of, met een ambtelijk eufemisme, doorgeleid naar de schatkist, mede ter bekostiging van inkomensafhankelijke, maar eigendomsneutrale woontoeslagen voor kwetsbare groepen. Dat stimuleert corporaties om hun bezit wat scherper aan de markt te exploiteren en brengt meer focus in het inkomensbeleid. Als corporaties zich meer richten op hun eigenlijke doelgroep, dat zijn de jaarinkomens tot 33.000 euro, dan kunnen ze een deel van hun goedkope voorraad verkopen; dat helpt starters dan weer.

In de campagne werd gewaarschuwd voor een prijsval op de woningmarkt, maar nu de kaarten geschud zijn, kunnen de onderhandelaars terugkeren tot de werkelijkheid. De prijzen zijn al gedaald, onder druk van de crisis en de onzekerheid omtrent de renteaftrek. Een verstandige fasering van de aftrek kan verdere dalingen beperken of misschien zelfs voorkomen, als je rekening houdt met het welkome aankondigingseffect van een invoering over twee jaar en een komende inhaalvraag bij economisch herstel. Belangrijker is dat verdere door de hypotheekrenteaftrek geïnduceerde prijsstijgingen voorkomen worden. Het CPB rekent voor dat kopers op den duur allemaal beter worden van een goed functionerende woningmarkt.

De oudedagsvoorziening

De nieuwe oudjes zijn vitaal en gezond. De babyboomers van na de oorlog hebben de wind mee gehad: geen hongerwinter, 65 jaar stijgende welvaart met vrijwel volledige werkgelegenheid en verbeterende arbeidsomstandigheden, plus een bonus van een ruwweg vijf

jaar langere levensverwachting voor 65-jarigen dan toen Drees de AOW invoerde. Belangrijk is dat ook hun gezonde levensverwachting al dertig jaar trendmatig blijft stijgen. Alleen daarom al ligt het voor de hand de pensioengerechtigde leeftijd zo snel mogelijk op te trekken naar 67 jaar, als solidariteitsbijdrage van de geluksvogels. Daar komt bij dat zij als babyboomers heel weinig AOW-premie hebben betaald, in een tijd waarin die voor smalle cohorten ouderen werd omgeslagen over brede cohorten werkenden. Nu de kleinere actieve generaties van na de pil moeten gaan betalen voor veel en veel meer ouderen, is verzet tegen langer werken een aanslag op de bestedingsmogelijkheden van jongeren. Zie ook hier een groot generatieprobleem. Daarom bepleit ik de AOW dan meteen ook maar helemaal te fiscaliseren, want van de al gepensioneerde post-actieven mag ook wel iets gevraagd worden. Tegen deze achtergrond is het voorstel van werkgevers en werknemers om de pensioengerechtigde leeftijd zo laat en zo langzaam op te trekken een slappe halve maatregel, ook al omdat het CPB over een paar jaar al weer krapte op de arbeidsmarkt voorspelt.

Een goed begin

Verminder de fiscale woonfaciliteiten vanaf 2012 in acht jaar tijd met veertig procent, en breng in datzelfde tijdsbestek de pensioengerechtigde leeftijd met drie maanden per jaar naar 67 jaar, dan hebben we de helft van de voorlopige taakstelling al gehaald. Dat is een forse ingreep, maar dan wordt er ten minste weer geregeerd, in een evenwichtige uitruil van rechtse en linkse stokpaarden: renteaftrek versus huren, met huurtoeslag voor wie dat nodig heeft, en langer werken. Een kabinet dat zich daarmee gezag verwerft, brengt de andere helft ook wel binnen.

De zorg

Op de zorg valt niet te bezuinigen. Wat herschikken van lasten, ja, maar de behoefte aan zorg blijft structureel groeien, en ook die loopt vast op middelen, tenzij we in nieuwe concepten leren denken. De Raad voor Volksgezondheid en Zorg heeft daarover een inspirerende discussienota uitgebracht (RVZ, 2010), met als leidraad: denk nu eens niet in termen van ziekte, maar van gezondheid, en verleg het accent van zorg naar preventie. Niet roken, minder drinken, verstandig eten, meer bewegen en zo lang mogelijk uit de buurt blijven van specialisten en ziekenhuizen. Versterk de stimuli voor een gezonde levensstijl, stel de huisarts nog meer centraal, en bied toegankelijke inloopcentra met een complete eerste lijn: arts, verpleegkundige hulp, fysiotherapie, counseling en maatschappelijke ondersteuning; en leer mensen zelf hun lijf te managen. Bemoeizorg, maar daar staat een doorgroei naar meer zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid tegenover. Als

wordt ingezien wat een verkeerde levensstijl de gemeenschap kost, zullen de bezwaren wel verdwijnen. De visie die de Raad uitdraagt, biedt een nieuw perspectief dat een centrale plaats verdient in deze formatie en vier jaar lang de onverdeelde aandacht van een aantal ministeries vergt.

Bestuurlijke drukte

De slotvraag is of het bestuur een uitdaging als van de RVZ aankan, naast al die andere uitdagingen omtrent het milieu, de sociale zekerheid, de arbeidsmarkt en het onderwijs. Daadkracht alleen is niet voldoende; het wordt tijd zich nu eens fundamenteel te beraden op de bestuurscultuur, want daarin wordt ook veel papier rondgepompt in bestuurlijke drukte. Centrale regelgeving contrasteert met de legitieme behoefte aan maatwerk in een pluriforme samenleving, terwijl een containerbegrip als marktwerking ook niet blijkt te voldoen zonder een krachtige regie ter borging van publieke belangen. Bestuurlijke vernieuwing begint, maar is nog steeds niet begonnen, met helderheid over de verantwoordelijkheden, rechten en plichten van partners binnen en buiten het openbaar bestuur en burgers als gerechtigden. Schep die helderheid, in een proces van voor wat, hoort wat. Een netwerksamenleving, waarin iedereen zich met alles wenst te bemoeien, vereist het ontwikkelen van een opdrachtgever-opdrachtnemermodel, waarin rollen duidelijk zijn benoemd, de opdrachtgever een verstandig gebruik maakt van de professionele kennis en informatie van zijn opdrachtnemer, en die laatste in ruil voor zijn middelen en bevoegdheden weer rekenschap moet afleggen aan zijn opdrachtgever (Breton, 1995). Koester de motivaties, expertise en innovatiekracht van professionals, en vervang regels zo veel mogelijk door regie. Mandateer uitvoerende opdrachtnemers om prestaties te koppelen aan tegenprestaties, dus laat partners in het bestuur of individuele burgers meedoen, en regisseer in hoeverre uitvoerders daarbij ruimte hebben om rekening te houden met gebleken verschillen in kennen en kunnen bij het maken van toetsbare afspraken (Wolfson, 2010a). Ontdek zo wat mensen werkelijk willen, in directe democratie; *there is no preference like revealed preference* (Wolfson, 2010b). Daarmee zijn de laatste jaren al goede resultaten behaald in de sociale zekerheid en de WMO; de mogelijkheden voor een bredere toepassing liggen voor het oprapen.

LITERATUUR

- Breton, A. (1995) Organizational hierarchies and bureaucracies. *European Journal of Political Economy*, 11(3), 411-440.
 RVZ (2010) *Zorg voor je gezondheid*. Discussienota op www.rvz.net, 12 april.
 Wolfson, D. (2010a) Bestuurlijke vernieuwing: werken aan wederkerigheid. *Bestuurskunde*, 19(2), 70-81.
 Wolfson, D. (2010b) Dreaming of a properly informed democracy. In: Veld, R. in 't (red.) *Knowledge democracy*. Berlijn: Springer, 37-48.